

SEMBLANCES

El Consell Permanent de l'Institut acordà realitzar en cada Ple una semblança d'un membre dels primers temps de l'Institut per a contribuir a fer viva la història de la institució als membres actuals. A continuació, s'inclouen les semblances presentades pel senyor Josep M. Font i Rius sobre Guillem M. de Brocà, i pel senyor Joaquim Molas i Batllori sobre Miquel dels Sants Oliver.

GUILLEM M. DE BROCÀ I DE MONTAGUT (21.4.1850 - 23.10.1918)

Guillem M. de Brocà
per Josep M. Font i Rius

Compleixo amb gust no exempt d'emoció la comanda que em féu el senyor president del nostre Institut d'afaiçonar la remembrança de Guillem M. de Brocà. Tots els conreadors de la història del dret de Catalunya el reconeixem com a mestre i patriarca d'aquesta disciplina, i ens sentim deutors de les seves ensenyances, plasmades en estudis monogràfics i en obres de conjunt.

Brocà formà part de l'equip fundador de l'IEC l'any 1907, juntament amb Jaume Masó i Torrents, Antoni Rubió i Lluch (el primer president), Miquel dels Sants Oliver, Joaquim Miret i Sans, Josep Puig i Cadafalç, Pere Coromines i Josep Pijoan. Brocà era el més vell, amb cinquanta-set anys; Pijoan, el més jove, amb vint-i-sis, i era el secretari de l'Institut.

Brocà havia nascut a Reus el 1850. Era fill de Salvador de Brocà i de Bofarull, advocat reusenc i magistrat d'audiència a Mallorca, el qual, al seu torn, era nebot de Pròsper de Bofarull, també de Reus. Aquest fou el primer director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, cap de la nissaga dels Bofarull arxivers del centre i autor d'una obra meritòria pel seu temps i encara avui de força utilitat, *Los condes de Barcelona vindicados* (Barcelona, 1836; reimpressió, 1988).

Aquesta ascendència culta i erudita sembla com si marqués la trajectòria futura de Brocà com a historiador jurista, concretament d'historiador del dret de Catalunya.

Efectivament, Guillem M. de Brocà fou un excel·lent jurista, amb despatx obert a Barce-

lona, i un excellent historiador. Molt jove encara —a trenta anys— publicà, en col·laboració amb Joan Amell, les *Instituciones del derecho civil vigente en Cataluña* (1880), obra que sis anys després era ampliada en dos volums per Brocà sol, ja mort el seu company. L'obra s'encapçalava amb una ressenya històrica, completa, metòdica i precisa, i es pot afirmar, amb Valls Taberner, que per primera vegada l'exposició històrica del dret català era objecte d'un estudi total des del punt de vista cronològic. Aquesta realització jovençana fou com l'embrió del gran tractat d'*Història del Dret de Catalunya*, que Brocà elaborà i publicà cap al final de la seva vida.

Quan Brocà participà en la fundació de l'IEC, es trobava ja en la seva maduresa, i tenia una personalitat científica reconeguda en el conreu de la història i del dret. Havia ocupat la presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya (1899-1901) i era membre de l'Acadèmia de Bones Lletres (des de 1890), i en les publicacions d'ambdues corporacions havia donat a conèixer estimables aportacions entorn de textos historicojurídics i d'institucions de dret positiu. Poc temps després, ocupà el deganat del Col·legi d'Advocats de Barcelona (1911-1915), època en què s'enriquí notablement la biblioteca de la corporació i es creà el fons de literatura jurídica catalana. Aquest fons s'acabà d'enriquir encara quan, a la seva mort, Brocà li llegà una part important dels seus llibres, sobretot els específicament d'ordre doctrinal.

Però crec que convé centrar-nos en la seva vinculació al nostre Institut i en la seva participació en les activitats d'aquest. Com dèiem, hi figurà des de la fundació, l'any 1907, i hi actuà amb força continuïtat —sobretot en els primers temps— durant els deu anys que hi romangué fins a la seva mort, el 1918, com es desprèn de la constància de les seves col·laboracions als anuaris de l'entitat.

En el seu volum I (1907), encapçala la Secció Jurídica amb un treball que titula *De les investigacions respecte el dret de Catalunya y de la reintegració de ses fonts*. De fet, ve a ser una memòria expositiva de la possible tasca a realitzar per l'IEC sobre la recerca i localització dels manuscrits jurídics catalans i la publicació d'aquests. Fa referència, especialment, als manuscrits dels *Usatges* existents en diverses biblioteques i a alguns altres textos de dret local, així com a la recerca del dret consuetudinari, ben viu encara en algunes comarques.

I, com si volgués predicar amb l'exemple, en el mateix volum ja hi publica tres treballs d'aquesta índole: unes *Ordenacions de Cort* dels segles XIII-XIV desconegudes, un text també desconegut del segle XV, que semblava voler preludiar l'esquema de la futura recopilació de les *Contribucions de Catalunya*, i, a més, un article sobre *Costums jurídiques a la ratlla d'Aragó*. Aquest darrer era el fruit d'una missió arqueologicojurídica que l'IEC havia encomanat a Brocà, juntament amb Puig i Cadafalch, acompanyats de Josep Goday, Josep Guadiol i del fotògraf Mas, i que realitzaren el setembre de 1907. I, mentre Puig i Cadafalch i els seus adjunts s'aplicaven a l'aixecament de plantes de les esglésies romàniques i a d'altres tipus d'informació arqueològica per les comarques d'Aran, del Pallars i de la Ribagorça, Brocà s'entretenia a recollir de viva veu i per documentació escrita, quan la trobava, costums i usos de la vida jurídica popular, referents a família i a contractació agrarioforestal d'aquells paratges.

Aquestes col·laboracions continuen en volums successius. En el II (1908) i en el III (1909-1910) hi trobem plasmat l'intent de formar una completa bibliografia jurídica catalana, que comprèn respectivament les referències precises als juristes catalans dels segles XI al XIII i dels segles XIV al XVII, tot deixant el segle XVIII «per a un jove advocat que hi està treballant»

(sospitem que era Oriol Anguera de Sojo [?]). I en el v (1913) hi publica el treball sobre els *Usatges de Barcelona*, en el qual ofereix la primera descripció sistematitzada dels manuscrits, de les edicions i dels comentaris d'aquest codi fonamental del dret català, així com de la procedència dels seus diferents elements o preceptes, una anticipació del desplegament que hi donà poc després en el cos del seu gran tractat.

També, com a exponent del seu interès per l'activació corporativa de l'IEC, cal recordar la redacció, conjuntament amb Pere Coromines i amb Joaquim Miret i Sans, d'un *Informe* sobre la propietat del Palau Major (seu de l'ACA) i la instal·lació de l'Arxiu i la Batllia reial. Es tractava d'aclarir la titularitat jurídica de diferents centres de l'Administració pel que fa a aquell edifici i aquell fons documental, enfront de pretesos drets d'altres persones o entitats, posseïdores parcials o custodidores de l'un i de l'altre. Us faig francs de la referència a nombroses cròniques i recensions bibliogràfiques amb què Brocà omplí substancioses planes de l'*Anuari*.

Jordi Rubió, decennis després de la mort de Brocà, tot recordant aquella època fundacional de l'IEC, deia que Guillem M. de Brocà representava llavors els estudis jurídics dins de l'Institut.

Sentia apassionadament —són paraules de Rubió— l'atracció dels vells codis de dret, i coneixia bé les impressions des del segle xv. [Diguem que les havia inventariat puntualment en la tan apreciada *Taula de les estampacions de les Constitucions de Catalunya y de les Costums y Ordinacions de sos diversos paratges*, 1907-1909, i que addicionaren Moliné i Brasés i Pella i Fargas.] Li mancava, però, una formació paleogràfica, i els seus mètodes de treball eren antiquats. S'havia format en altres temps, bé que pressentia els nous sistemes de la crítica textual de l'École des Chartes amb la melangiosa renúncia que ja era tard per a seguir-los. [Diguem que la seva torxa la recolliren bàsicament Valls i Taberner i Ramon d'Abadal.] Conclou Rubió: En els darrers anys de la seva vida preparava la nova edició del seu clàssic manual d'*Història del Dret català*, en el qual dedicava moltes pàgines a l'estudi i inventari de les seves antigues fonts.

Rubió ens introdueix ací a la referència a la seva obra cabdal, podríem dir que definitiva, però no conclusa del tot. És la *Historia del Derecho de Cataluña, especialmente del Civil, y exposición de las instituciones de derecho civil del mismo territorio...* (un títol llarg i complicat). Es publicà a Barcelona el 1918, el mateix any de la seva mort, sols com a volum I. La continuació quedà parализada, però Brocà tenia escrita una bona part del volum II, que restà aparentment perduda a la impremta. Però, per allò que *habent sena fata libelle*, aquesta part fou retrobada «misteriosament» fa uns deu anys i donada al públic pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (1987) poc després de la reedició del primer volum, exhaurit des de feia temps.

En apreciació de Valls Taberner, «el llibre de Brocà és el tractat més important, més complet i més ben informat sobre història del dret català». De fet, ocupa les primeres 475 pàgines del volum I. (La resta, fins a 873, i les 352 del volum II són destinades a la presentació sistemàtica de les institucions de dret civil vigent.) «En aquelles [diu Valls], la vasta erudició històrica i jurídica d'en Brocà s'hi desborda amplament: la literatura estrangera de més vàlua hi és ben aprofitada, els treballs dels nostres millors erudits hi han estat utilitzats, les diverses monografies del propi autor (entre les quals, sobretot, la dels *Usatges*, o els altres estudis sobre els juristes publicats a l'*Anuari* de l'IEC) hi són refoses, les indicacions bibliogràfiques

hi són abundants i fetes amb molta cura. És el fruit d'una llarga experiència jurídica, d'estudis incessants i de freqüents recerques històriques i bibliogràfiques (ja hem alludit a la *Taula de les estampacions*), recerques i estudis publicats amb gran deler en el curs d'una vida laboriosa i aplicada.»

En els nostres dies, la professora Encarna Roca, companya nostra de l'Institut i acreditada coneixedora del dret civil català, ha fet unes oportunes apreciacions entorn de l'esperit i del contingut doctrinal dels treballs de Brocà, en la seva doble faceta d'historiador del nostre dret i de jurista de dret positiu, que em permeto recollir ací a tall de cloenda d'aquesta remembrança.

Com a historiador, l'obra de Brocà no ha estat encara superada, començant per la seva estructuració en períodes cronològics, seguida posteriorment (per exemple, per S. Sobrequés). Brocà no és un historiador unilateral, és a dir, no solament cal tenir present la seva important aportació a l'estudi de les fonts del dret català, sinó que també resulta ser un dels pocs historiadors del dret privat.

Fixant-se més en la dimensió jurídica, la professora Roca apunta que els juristes de dret privat a Catalunya han adoptat tradicionalment dos sistemes metodològics en les seves obres: o bé el recurs a la pròpia tradició, o bé el recurs a l'escola històrica de Savigny. Potser Brocà havia de ser el representant més clar de les tendències classicohistòriques del segle XIX, i n'és precisament el darrer representant, seguidor d'una tradició lligada a l'Antic Règim, una tradició autènticament catalana, sense les influències modernitzadores de l'obra de Savigny.

I, més endavant, Roca ens dirà que Brocà, en els seus estudis, i especialment en la *Historia del Derecho de Cataluña*, proporcionà els elements per a identificar la tradició, entesa en el sentit més corrent de la paraula. La tradició clàssica està en les fonts, està en la història de les decisions de la Reial Audiència, està en la doctrina jurídica, la qual aportava les solucions als problemes plantejats. Per això, l'obra de Brocà, arrelada en aquests elements, és avui encara un instrument indispensable per a la interpretació de les institucions recollides en els preceptes compilats, ço és, en la Compilació del Dret civil català de 1960.

En resum, Guillem M. de Brocà ha esdevingut un clàssic. Hem d'acudir sovint al seu llibre; millor dit, hem d'arrencar d'aquest sempre que volem iniciar una indagació pel camp de les fonts i de les institucions civils de la Catalunya medieval i moderna.